

УДК 378.18

Л. М. КАПЛЯ

м. Миколаїв

ksmank@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ МОРСЬКОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто теоретичні питання щодо формування успішної взаємодії в студентському колективі морського навчального закладу. Охарактеризовано умови формування, необхідні для успішної взаємодії. Визначаючи комунікабельність як одну з головних умов професійної компетентності фахівця водного транспорту, показано, що в комплексній взаємодії усіх наведених у дослідженні умов, формуються уміння та навички комунікативної поведінки, як необхідного компонента становлення майбутнього командира зокрема та розвитку особистості в цілому.

Ключові слова: студентський колектив, морський навчальний заклад, взаємодія, лідерство, комунікабельність, адаптація, конфлікт, студентське самоврядування.

Процеси реформування й зміни, які відбуваються в українському суспільстві й у всьому світі висувають нові вимоги щодо змісту вищої освіти. Необхідність виконувати положення й вимоги Міжнародної конвенції з питань підготовки і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 р. із Манільськими поправками, Положення про порядок присвоєння звань особам командного складу морських суден, Закон України «Про вищу освіту», щодо професійних якостей фахівців морського та річкового транспорту спонукають вищі морські навчальні заклади формувати та впроваджувати в дію нові моделі підготовки спеціалістів, для яких опанування професійними знаннями та комунікативними здібностями стануть життєвою необхідністю.

Аналіз літератури переконує, що сучасна організація навчально-виховного процесу в морських навчальних закладах недостатньо спрямована на вирішення проблем взаємодії у студентському колективі, як можливого фактору формування комунікативних здібностей, необхідних для подальшої професійної діяльності.

Мета дослідження – охарактеризувати умови успішної взаємодії в студентському колективі морського навчального закладу.

Відповідно до вимог Міжнародної конвенції з питань підготовки та дипломування моряків, несення вахти та Кодексу з питань підготовки та дипломування моряків, несення вахти фахівці водного транспорту, вахтові

офіцери, судноводії та механіки повинні не тільки мати відповідні фахові знання й практичні навички, але й уміти підтримувати в судовому колективі атмосферу взаєморозуміння, доброзичливої, взаємодопомоги, виконання загальноприйнятих моральних і людських стосунків [1], тобто володіти вміннями взаємодіяти в колективі.

До проблем спілкування і взаємодії зверталися як вітчизняні (Г. Андреева, О. Леонтєв, Б. Ломов, А. Панфілова, Б. Паригін, В. Петровський та ін.), так і зарубіжні дослідники (Д. Брунер, Ч. Кулі, М. Розенберг та ін.). У їх працях висвітлюються міжособистісні взаємодії, комунікації, конфлікти, корекція спілкування. Ряд досліджень присвячено відносинам у конкретних професійних сферах. Однак, незважаючи на достатню кількість наукових публікацій, у яких проаналізовано проблеми взаємовідносин, спілкування у колективі та професійних комунікацій, тема взаємодії у студентській групі морського навчального закладу, потребує подальшого опрацювання й системного аналізу.

Морська професія вимагає вагомої професійної підготовки, а умови праці ще й розвитку комунікабельних компетенцій. Адже від злагоджених дій залежить безпека всіх членів екіпажу.

Виходячи з того, що під комунікабельністю розуміють «такі риси особистості, що відображають схильність до спілкування з іншими людьми, до комунікації» [6], а комунікативна компетентність передбачає «здат-

ність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми цілий комплекс професійних умінь, знань і навичок, що забезпечують ефективне спілкування» [6], виникла потреба формування комунікабельності починаючи з студентського колективу морського закладу освіти.

Нам імпонує думка Н. Кузьминої про те, що студентський колектив – це соціально значуща група людей, які об'єднані спільною метою, узгоджено діють у напрямі досягнення поставленої мети і мають органи самоврядування [5]. Специфічною ознакою студентського колективу морського навчального закладу є переважна більшість студентів чоловічої статі, що також впливає на спілкування та формування взаємодії.

Отже, розглянемо умови успішної взаємодії в студентському колективі морського навчального закладу:

1. *Успішна адаптація особистості в колективі до нових умов.* Вступ до морського навчального закладу передбачає й зміну звичного для молодого людини життя, оскільки доводиться звикати до особливого розпорядку дня, виконання вимог щодо зовнішнього вигляду (специфічна форма одягу), сурова дисципліна та правила поведінки під час навчального процесу. Специфічною особливістю новоствореного колективу є й те, що вчорашній учень, переступивши новий щабель свого життя, потрапив у студентське середовище. Відтак серед незнайомих однолітків він прагне проявити свої якості, сильні сторони та зарекомендувати себе як повноправний член сформованої спільноти. І саме в цей період деякі студенти відчують гостру потребу в умінні побудувати стосунки: бракує навичок спілкування, що є результатом нерозвинутих особистих якостей та нездатності до міжособистісної взаємодій, відсутності (або низькому рівні) сформованості комунікативних навичок. Ці та інші причини призводять до дискомфорту стану студента-першокурсника, несприйняття його в групі, відтак і до зниження навчальної діяльності. Враховуючи, що колектив переважно складається з юнаків старшого підліткового віку, кожен із його членів є досить чутливим й навіть вразливим до тих, хто певним чином за-

зіхає на його самооцінку або особу. Зазначимо, що такий факт може спричинити конфліктні ситуації. Отже, з перших днів навчання психологічна служба ВНЗ повинна організувати анкетування та психологічні тренінги з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу та сприянню комфортній адаптації студентів-першокурсників.

2. *Інститут кураторства.* Як правило, студенти, зараховані на навчання й згруповані деканатом в академічні групи (первинні колективи), проходять адаптаційну стадію розвитку. Відтак особлива роль відводиться кураторові, який певний період сам здійснює керівництво новоствореним первинним студентським колективом, проводить організаційні збори, визначаючи найсуттєвіші проблеми організації навчальної та позааудиторної роботи, оскільки, до тих пір поки немає активу, немає й на кого спиратися. У цей час змістом роботи куратора визначають такі пріоритетні завдання:

- досконале вивчення кожного з членів студентської групи шляхом аналізу особових справ (автобіографій), проведення особистих бесід, анкетування, тестування; зустрічі з батьками першокурсників та ін.;
- організація креативного знайомства всередині колективу з використанням ділових (рольових) ігор, вечорів дозвілля, зустрічей-знайомств, вирішення творчих проблем та проектів тощо;
- визначення студентській групі конкретних завдань, що передбачають для їх розв'язання спільну діяльність, наповнену емоційним, пізнавальним змістом (туристичні екскурсії, відвідування музеїв, театральних вистав, тематичних виставок та ін.);
- сприяє формуванню активу: співпрацює з лідерами; активно підтримує та заохочує інших членів студентського колективу в їх діях на користь спільної справи; дає тимчасові й довготривалі доручення окремим студентам із метою спонукання виявити свої індивідуальні професійно-комунікативні якості; всебічно вивчає соціальний статус окремих студентів [3].

Отже, на початковому етапі згуртування студентського колективу роль куратора є дуже важливою. Від правильної постановки

мети та завдань виховання залежить якість надбання комунікативних навичок студентами, а саме: активність і лідерські якості, організованість, відповідальність, цивілізоване спілкування у процесі вирішення будь-яких питань, самостійність, здатність приймати рішення в різних життєвих ситуаціях та інше. Тому на посади кураторів призначаються кваліфіковані викладачі з ґрунтовними знаннями методів та форм виховного роботи, адже від цього буде залежати сформованість необхідних для командного складу комунікативних умінь та навичок. Тож інститут кураторства є однією з умов успішної взаємодії в студентському колективі.

3. *Студентське самоврядування як фактор формування професійного лідерства.* У Законі України «Про вищу освіту» наголошується на тому, що «в усіх вищих навчальних закладах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів (курсантів) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом» [2]. Воно охоплює усі сфери життя навчального закладу, що надає змогу розвивати в студентів управлінську культуру на засадах лідерства. Як зазначають науковці, «лідерство – здатність за рахунок особистих якостей здійснювати вплив на поведінку окремих осіб та груп з метою зосередження їх зусиль на досягнення цілей усього колективу» [4]. Дослідження спеціалістів у галузі підготовки морських фахівців, власний досвід роботи в навчальному закладі відповідного спрямування переконливо свідчить, що встановлюється відповідна структура органів самоврядування, яка сприяє розкриттю у всіх студентів таких якостей: уміння виконувати лідируючу роль, готовність взяти на себе відповідальність у скрутній ситуації, прагнення вирішувати проблеми колективно, а не в індивідуальному порядку, вміння надихати та організовувати, працювати над собою, приймати креативні та непопулярні рішення тощо [4].

4. *Науково-педагогічний колектив як ланка успішного формування професійної комуні-*

кабельності. Ефективність процесу навчання і виховання студентського колективу багато в чому залежить від дій викладача. Професійне ставлення науково-викладацького складу до своєї праці, до студентів і колег, високий рівень знання предмета, ерудиція, самодисципліна, комунікабельність створюють зворотній зв'язок студент – викладач, будується міжособистісна взаємодія (сприйняття й розуміння людьми один одного). Авторитетність викладацького складу – одна з запорок формування професійних комунікативних якостей у студентському колективі.

5. *Практична підготовка.* Відповідно до Стандарту й програмам підготовки фахівців водного транспорту [7] передбачено обов'язкове проходження щорічних навчальних та виробничих практик (12–24 тижнів), кожна з яких передбачає формування та удосконалення фахової компетентності майбутнього випускника вишу. Під час проходження практики активно продовжується становлення вольових якостей, міжособистісних стосунків та зв'язків не тільки в середовищі свого колективу, а й поза його межами (на судах морського та річкового транспорту).

Підводячи підсумки проведеного дослідження, зазначимо, що формування комунікативних здібностей студентів вишів морського спрямування, необхідних для подальшої професійної діяльності фахівця водного транспорту, можливе лише за успішного розвитку взаємовідносин у студентському колективі під час здобування відповідного фаху. Цьому сприятимуть визначені та проаналізовані в науковій літературі умови успішної взаємодії в студентському колективі морського навчального закладу. Переконані, що вони сприятимуть формуванню нової моделі підготовки спеціалістів у визначеній галузі, які стануть конкурентоспроможними на ринку праці та відповідатимуть нагальним потребам часу.

Перспективою подальших досліджень є розробка практичних матеріалів на основі проведення констатувального експерименту з метою визначити рівень формування взаємодії у студентському колективі майбутніх фахівців морського та річкового транспорту.

Список використаних джерел

1. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення ваhti 1978 року (консолідований текст з манільськими поправками). – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 567 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – 2004. – 50 с.
3. Макаренко А. С. Коллектив и воспитание личности / А. С. Макаренко. – Челябинск : Юж.-Урал. кн. изд-во, 1988. – 261 с.
4. Менеджмент морських ресурсів: навчальний посібник / [уклад. О. П. Безлуцька, А. П. Бень, М. О. Колегаєв та ін.]. – Херсон : Херсонська державна морська академія, 2012. – 100 с.
5. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа. – 1990. – С. 55–61.
6. Соціологія: словник термінів і понять [уклад. Біленький Є. А., Козловець М. А. та ін.]. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.
7. Галузевий стандарт вищої освіти України // Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – 23 с.

L. KAPLYA

Mykolaiyv

FORMING A SUCCESSFUL TEAM INTERACTION AT A MARITIME EDUCATIONAL INSTITUTION

In the article theoretical issues of forming a successful interaction in a student team at a maritime educational institution are discussed. Forming conditions necessary for successful interaction are characterized. They are the successful adaptation of the individual in a group to the new environment, college coaching, student government as the factor of formation of professional leadership, scientific and teaching staff as a link to a successful formation of professional communication skills, practical training.

Defining communication as one of the main conditions of professional competence of a water transport professional shows that the complex interaction of all conditions mentioned in the study helps to form skills of communicative behavior as a necessary component of the formation of the future commander in particular and of the personality itself.

Key words: student group, maritime educational institution, interaction, leadership, communication, adaptation, conflict, student government.

Л. М. КАПЛЯ

г. Николаев

ФОРМИРОВАНИЕ УСПЕШНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В СТУДЕНЧЕСКОМ КОЛЛЕКТИВЕ МОРСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье рассмотрены теоретические вопросы по формированию успешного взаимодействия в студенческом коллективе морского учебного заведения. Охарактеризованы условия формирования, необходимые для успешного взаимодействия. Определяя коммуникабельность как одно из главных условий профессиональной компетентности специалиста водного транспорта, показано, что в комплексном взаимодействии всех приведенных в исследовании условий, формируются умения и навыки коммуникативного поведения, как необходимого компонента становления будущего командира в частности и развития личности в целом.

Ключевые слова: студенческий коллектив, морское учебное заведение, взаимодействие, лидерство, коммуникабельность, адаптация, конфликт, студенческое самоуправление.

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2015